

DWINGELAND: zijn we op weg naar Orwells 1984?

Posted on 2 juni 2021 by Coen de Jong

George Orwell riep in zijn – als satire op de werkelijkheid geschreven – boek *1984* sombere toekomstbeelden op: onvrijheid, censuur, af luisteren, verklikken, propaganda en ideologische dwang. Op het eerste gezicht zou je geen overeenkomsten verwachten tussen het vrije Nederland en de wereld van Orwell.

Toch steken in Nederland – net als wereldwijd – autoritaire tendensen de kop op. Politici vinden een groot deel van de Nederlandse burgers bijvoorbeeld maar lastig, ondankbaar of dom. Ze geven u het liefst nog minder te zeggen.

Westerse regeringen – ook de Nederlandse – zijn de afgelopen jaren geobsedeerd geraakt met ‘nepnieuws’, desinformatie en wat hun burgers allemaal zeggen op sociale media. Regeringen die graag hun eigen versie van De Waarheid willen opleggen, Orwelliaanser kan het bijna niet.

Corona

Daarom ontstond begin 2020 het plan een boek te schrijven over de vraag: bestaan er in Nederland Orwelliaanse bedreigingen voor onze rechten en vrijheden? Op dat moment 2020 maakte de Coronacrisis – met alle vrijheidsbeperkingen, noodmaatregelen en hoog oplopende meningsverschillen tussen groepen Nederlanders – deze vraag alleen maar actueler.

In *Dwingeland. Orwell in de polder* vergelijk ik recente ontwikkelingen in Nederland met thema's uit 1984. Niet om te somberen, of om u de stuipen op het lijf te jagen. Maar juist uit optimisme, omdat we zuinig moeten blijven op onze vrijheden. *Dwingeland* gaat over binnensluipende onvrijheid in een vrij land en over het belang van tegenspraak.

Voorspellende gaven

George Orwell bleek over voorspellende gaven te beschikken. In 1984 beschrijft hij volledige ideologische controle op wetenschap, geschiedschrijving, cultuur, literatuur, muziek en films. Wie had verwacht dat Nederlandse uitgeverij in 2021 *sensitivity readers* gingen inhuren om teksten van schrijvers te zuiveren van 'verkeerde' woorden en gedachten?

Politici en bestuurders praten, zoals Orwell al signaleerde, in hun eigen Nieuwspraak waarin woorden vaak het omgekeerde betekenen dan waarvoor ze zijn bedoeld. Bestaan er nog organisaties in Nederland die niet zeggen duurzaam, divers of inclusief te zijn – terwijl ze vooral klonen van elkaar zijn?

Orwell zag het gevaar van schaalvergroting, mechanisering en technocratisering van de maatschappij. Dagelijks krijgen wij utopische vergezichten voorgespiegeld: klimaatneutrale 'smart' steden en een volledig digitale maatschappij. Maar wat te mooi is om waar te zijn eindigt voor de meerderheid van de bevolking vaak in teleurstelling en achteruitgang.

Digitale Big Brothers

Orwell zou glimlachen bij de vaststelling dat Google, Facebook en andere social media bedrijven als digitale Big Brothers bijna alles van ons weten en ons continu manipuleren. Onze smartphones lijken griezelig veel op de teleschermen uit 1984:

apparaten die alles zien, horen en opnemen.

In de strijd tegen populisme en onvrede over corona proberen regeringen en Big Tech – als waren ze de Gedachtenpolitie uit 1984 – ongewenste meningen, uitingen en ideeën weg te filteren. Gaat Google u binnenkort vertellen dat twee plus twee vijf is?

In 1984 zweept propaganda de bevolking op gezette tijden op tegen – steeds wisselende – externe en interne vijanden. Politici, media en wijzelf praten elkaar ook angst aan: over Al Qaida, Rusland, China en (sinds kort) binnenlandse extremisten.

In *Homage to Catalonia* uit 1938 beschrijft Orwell een ontmoeting met een Russische geheim agent:

‘Het was voor het eerst dat ik iemand ontmoette wiens beroep het was leugens te vertellen. Tenzij ik journalisten meetel’.

Orwell zou nu zeker de beroepsgroep van de voorlichters meetellen.

Schrikbeeld of zoete toekomst?

Natuurlijk kunt u pareren: ‘We leven in een vrij, rijk en democratisch land met een voorbeeldige grondwet. Orwell met onze maatschappij vergelijken is absurd!’. Soms hoor je dat we leven in een variant van *Brave New World*, een land van melk en honing waarin we ons dood vermaken. Maar: hoe welvarend ons werelddeel ook is, delen van de bevolking hebben – net als de proletariërs in 1984 – geen macht en invloed.

Op papier klopt alles in Nederland. We hebben alleen geen functionerende oppositie, veel media zijn opvallend gezagsgetrouw en slechts een paar volhouders blijven de gevestigde orde tegenspreken.

Dagelijkse onvrijheid

1984 gaat in de kern over dissidente gedachten en de dwang tot conformeren. Orwells hoofdpersoon Winston Smith blijft ondanks het gevaar voor hemzelf de onwaarheden van de heersende Partij tegenspreken. Maar de Partij neemt alleen genoegen met volledige overgave aan Big Brother.

Onvrijheid uit zich het scherpst in dagelijkse situaties. Eén van de treffendste scenes uit 1984 speelt zich af in de wandelgangen van het Ministerie van Waarheid, dat heel Orwelliaans uitsluitend leugens verspreidt. Winston Smith voelt aan dat Syme – een specialist in Nieuwspraak – dissidente gedachten ontwikkelt doordat hij te veel nadenkt en daarmee in de gevarenzone zit. Terwijl de volgzame Parsons – die trots is op het enthousiasme van zijn kinderen voor Big Brother – geen enkel gevaar lijkt te lopen.

Syme verschijnt de volgende dag niet meer op zijn werk. Uitgewist, in rook opgegaan. Parsons belandt niet veel later samen met Winston in een ondergrondse gevangenis, nadat zijn eigen dochter hem heeft aangegeven. Orwell parodieerde hiermee het politieke klimaat van zijn eigen tijd, maar beschrijft net zo goed de sfeer op de sociale media en binnen veel organisaties in onze maatschappij.

Optimisme

In de 19^e en 20^e eeuw hebben burgerrechten- en emancipatiebewegingen voor ons de vrijheid bevochten om de gevestigde orde tegen te spreken. *Dwingeland* is geïnspireerd door deze traditie, maar is niet politiek 'links' of 'rechts'. Burgerrechten zijn immers van ons allemaal, ongeacht onze politieke kleur of achtergrond.

Optimisme voor de lange termijn is op zijn plaats, want dwingelandij gaat aan zijn eigen contradicties en excessen ten onder. Toch, wees niet verbaasd als in 2021 enkele ideologisch verdwaasden zullen oproepen om de boeken van George Orwell te verbieden.

Coen de Jong studeerde moderne geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en politicologie aan de Universiteit van Leiden. Hij publiceert op persoonlijke titel regelmatig over politieke en maatschappelijke ontwikkelingen.

DWINGELAND Verschijnt op 15 juni a.s. bij Uitgeverij Blauwburgwal. Dit verrassende en verontrustende boek kost 20 euro. Bestel nu alvast en ontvang een gesigneerd exemplaar. Er zijn géén verzendkosten! Bestellen kan [HIER](#).